

PERIODIZAČNÉ A SYNCHRONIZAČNÉ SYSTÉMY PRE ŠTÚDIUM DOBY POPOLNICOVÝCH POLÍ NA SLOVENSKU

Vladimír MITÁŠ – Václav FURMÁNEK

Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied
Akademická 2
949 21 Nitra
vl.mitas@gmail.com, nraufurm@savba.sk

MITÁŠ, Vladimír – Václav FURMÁNEK. Systems of Periodization and Synchronisation Used to Study the Urnfield Period in Slovakia. The authors offer review of systems of periodization and synchronisation dealing with issues of the Urnfield Period in Slovakia. They refer to the general principles on which chronological and synchronisation models are based, but also on their creation and use. The elements of current periodization of the Bronze Age have been evolved in Europe since the late 19th and the early 20th centuries (O. A. Montelius, P. Reinecke), and these systems were further developed. Specifically, the authors deal with more than twenty systems of periodization and synchronisation, which are gradually discussed and then introduced schematically. These systems were developed by Slovak researchers (M. Novotná, V. Furmánek, S. Demeterová and others) during the 20th and the early 21st centuries. In modified form, these systems are being used to study the Urnfield Period up to the present day.

Kľúčové slová: Slovensko; doba popolnicových polí; chronológia; periodizácia; synchronizácia;

Keywords: Slovakia, Urnfield Period, Chronology, Periodization, Synchronisation;

V súčasnosti existuje nielen na Slovensku, ale aj v susedných krajinách veľké množstvo rôznych periodizačných systémov, ktoré síce uľahčujú, ale zároveň komplikujú komunikáciu medzi jednotlivými bádateľmi. Je tomu tak aj v oblasti riešenia problematiky popolnicových polí¹.

Jednou z dominantných entít každého historického výskumu je fenomén času. Otázkam chronológie, periodizácie a synchronizácie doby bronzovej sa v celej Európe venovala veľká a nepochybné aj zaslužená pozornosť. Vo všetkých obdobiach praveku sa rozlišuje chronológia relatívna a chronológia absolútna. Relatívna chronológia vypovedá, ktorý hnutelný alebo nehnuteľný predmet,

¹ Príspevok vznikol v Archeologickom ústave SAV v rámci projektu VEGA 2/0091/16. Preklad abstraktu do angličtiny: Dana Marková.

resp. objekt je starší, prípadne mladší, ktorá archeologická kultúra je staršia, alebo mladšia ako iná kultúra.

Relatívna chronológia vychádza z niekoľkých princípov. V prvom rade je to synchronizácia, čiže časová zhoda, porovnateľnosť a zladenosť dvoch alebo viacerých historických javov či procesov. Využíva sa pri chronologickom porovnávaní historického, hospodárskeho a spoločenského vývoja jednotlivých území, archeologických kultúr, javov, predmetov a podobne. V podstate jestvujú dva typy synchronizácie. Po prvé, je to synchronizácia relatívnej chronológie s dátami absolútnej chronológie. Znamená to, že v podstate časovo anonymné archeologické pramene, len rámcovo datované pomocou relatívnej chronológie, sú zosúladené so známymi a rokmi presne datovanými historickými udalosťami a epochami. Po druhé, je to snaha nájsť časovú zhodu medzi dvomi či viacerými systémami relatívnej chronológie v susedných alebo aj vo vzdialenejších oblastiach. Využívajú sa k tomu doklady kultúrnych interakcií, metódy typológie a v rámci toho i podrobne rozpracovaný systém časových horizontov. Nápomocná býva vertikálna a horizontálna stratigrafia, metódy kombinačnej analýzy vychádzajúce z princípov formálnej logiky, štatistické metódy, ale najmä seriácia a zhluková (cluster) analýza alebo metódy štýlového rozboru. Výsledkom toho sú komparatívne regionálne ako aj nadregionálne schémy relatívnej chronológie rôznych období praveku a včasnej doby dejinnej.

Druhým princípom relatívnej chronológie je typológia. Typológia predstavuje v podstate prírodovednú metódu vedeckého skúmania, založenú na rozčlenení sústavy objektov alebo javov prostredníctvom typu ako obecného a zároveň aj individualizovaného modelu. V archeológii je to metóda klasického rozboru a triedenia pravekých pamiatok podľa materiálu, tvaru, výzdoby atď. Vychádza z premisy, že medzi výrobcami a výrobkami bol dialektický vzťah, ktorý na výsledných produktoch zanechal zreteľné stopy, prejavujúce sa napríklad v zmenách tvaru, ornamentu, technológie, funkcie. Typologická metóda bola v archeológii aplikovaná už v závere 19. storočia. Zaslúžili sa o to švédski bádatelia H. Hildebrand a predovšetkým O. A. Montelius.² Ten svoje teoretické predstavy o typologických princípoch realizoval v praxi pri triedení artefaktov z doby bronzovej v Škandinávii.

Úspešné Monteliovo členenie severskej doby bronzovej, používané vlastne dodnes, spočívalo v tom, že typologická metóda sa aplikovala s metodickou dôslednosťou na vhodnom materiáli (bronzová industria) v historicky relatívne stálom prostredí (s absenciou väčších vonkajších zásahov). Typológia bola v pôvodnom poňatí vlastne aplikáciou darwinizmu v archeológii. Predpokladalo sa, že archeologické entity sa správajú podobne ako živé organizmy. Neskôr sa však zistilo, že mechanická aplikácia prírodovedných evolučných zákonitostí na produkty ľudskej činnosti je nie celkom správna.

Najmä od päťdesiatych rokov 20. storočia začalo dochádzať k postupnému zaznávaniu klasických typologických metód. To znamenalo aj odklon od

² MONTELIUS, Oscar. Om tidsbestämning inom bronsålderen, med särskildt afseende på Skandinavien. Stockholm: Royal Academy of Letters, History and Antiquities, 1885. MONTELIUS, Oscar. Minnen från vår forntid. Stockholm: P. A. Norstedt & Söners Förlag, 1917.

konštruovania izolovaných typologických radov, ktoré by sa chápali ako východiská pre chronologické a historické závery. V súčasnosti je síce typológia v archeológii využívaná, avšak len ako súčasť komplexnej štrukturálnej analýzy väčších nálezových súborov. Markantne sa to prejavuje v modernej analytickej alebo priestorovej archeológii. Ich metódy pristupujú k prameňom objektívne, nevytvárajú vopred tvarové, funkčné alebo technické elementy, ktoré by mohli odrážať vývojové zmeny, ale pomocou matematických a štatistických metód ich overujú.

Ďalším princípom je stratigrafia. Tá je odvodená z metód geológie. Spočíva v tom, že sa zaznamenáva sled geologických alebo pedologických vrstiev. Vychádza sa z premisy, že spodná neporušená vrstva je staršia ako vrstva horná. Hovorí o tom vertikálna stratigrafia. Okrem toho existuje aj nie celkom šťastný pojem horizontálna stratigrafia, podľa ktorého sa predpokladá, že dve susedné terénne archeologické entity boli v určitom diachrónnom postavení.³

Periodizácia slovenskej archeológie vychádza zo známych, obecné uznávaných schém európskej periodizácie a je modifikovaná na podmienky praveku a včasnej doby dejinnej na Slovensku. Ucelený a doteraz v podstate akceptovaný systém periodizácie a chronológie slovenského praveku a včasnej doby dejinnej bol publikovaný v časopise *Slovenská archeológia* počiatkom osemdesiatych rokov 20. storočia a v hrubých črtách, len s malými korekciami, sa používa dodnes.⁴ Podľa neho sa doba kamenná delí na staršiu (paleolit), strednú (mezolit), mladšiu (neolit) a neskorú (eneolit). Paleolit sa ďalej člení na starý, stredný, mladý a neskorý, neolit na starý, stredný a mladý a rovnaké rozčlenenie má aj eneolit. Doba bronzová sa delí na staršiu, strednú, mladšiu a neskorú.

Z týchto princípov vychádzali aj chronologické, periodizačné a synchronizačné modely vytvorené pre štúdium popolnicových polí na Slovensku. Periodizácia doby bronzovej, podobne ako každá iná praveká periodizácia, predstavuje pragmatickú pomôcku a zároveň umožňuje ľahšiu orientáciu v toku pravekých dejín. Základy súčasnej periodizácie doby bronzovej v strednej, západnej aj v severnej Európe vytvorili O. Montelius⁵ a pre strednú Európu predovšetkým P. Reinecke.⁶

³ Pozri a porovnaj s napr. BUJNA, Jozef. Metódy, metodika a metodológia výskumu. In BUJNA, Jozef - FURMÁNEK, Václav - WIEDERMANN, Egon (zost.). *Staré Slovensko 1. Archeológia ako historická veda. Archaeologica Slovaca Monographiae-STASLO 1.* Nitra: AÚ SAV, 2013, s. 25-36. HARDING, F. Anthony. *European Societies in the Bronze Age. Cambridge World Archaeology.* Cambridge: Cambridge University Press, 2000, s. 9-18. KUNA, Martin - ČERNÝ, Viktor - DRESLEROVÁ, Dagmar - VAŘEKA, Pavel. *Metody archeologického výzkumu.* In KUNA, Martin (ed.). *Archeologie pravěkých Čech / 1. Pravěký svět a jeho poznání.* Praha: AÚ AV ČR, 2007, s. 89-127.

⁴ CHROPOVSKÝ, Bohuslav. K návrhu chronológie praveku a včasnej doby dejinnej na Slovensku. In *Slovenská archeológia*, 1980, roč. 28, č. 1, s. 101-102.

⁵ MONTELIUS, ref. 2. MONTELIUS, ref. 2.

⁶ REINECKE, Paul. *Tanulmányok a magyarországi bronzkor chronológijáról.* In *Archaeologiai értesítő*, 1899, roč. 19, s. 225-251, 315-340. REINECKE, Paul. *Studien über die Chronologie der Bronzezeit in Ungarn.* In *Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn*, 1901, roč. 6, s. 1-15. REINECKE, Paul. *Zur chronologischen Gliederung der süddeutschen Bronzezeit.* In *Germania*, 1924, roč. 8, č. 1, s. 43-44. Myšlienky, ktoré formovali chronologický a kultúrny rámec popolnicových polí v strednej a severnej Európe sú najnovšie zhrnuté v štúdiu: SØRENSEN STIG, Marie Louise - REBAY-SALISBURY, Katharina Christina. *The impact of 19th century ideas on the construction*

Reineckeho systém bol postupne precizovaný.⁷ Podrobná a vyčerpávajúca sumarizácia hlavných stredoeurópskych periodizačných systémov bola už niekoľkokrát prehľadne a až minuciózne prezentovaná⁸, preto na tomto mieste iba odkazujeme na ich komplexné zverejnenia na Slovensku a v Nemecku.⁹

Zdôrazňujeme, že v súčasnosti sa na Slovensku prevažne používa komparatívny chronologicko-regionálny synchronizačný systém, ktorý sa začal aplikovať v edícii *Prähistorische Bronzefunde*.¹⁰ To znamená, že podľa tohto modelu sa doba bronzová na Slovensku delí na staršiu, strednú, mladšiu a neskorú. V rámci zaužívaných symbolov ide o stupne BA, BB, BC, BD, HA, HB a ich ďalšie spresnenia.¹¹ Albrecht Jockenhövel¹² najskôr zverejnil podrobnú a geograficky rozsiahlu synchronizačnú tabuľku stredoeurópskych popolnicových polí a napokon už spomenutý chronologicko-regionálny synchronizačný systém (obr. č. 1).¹³ Pokusy vytvoriť z existujúcich schém novú synchronizáciu pre karpatskú oblasť poznáme aj zo súčasnosti.¹⁴

V starších prácach základného významu, ktoré sa zapodievali problematikou slovenského praveku¹⁵, sa periodizácii popolnicových polí venovala iba marginálna pozornosť. Toto obdobie bolo iba delené na staršiu, strednú a mladšiu dobu bronzovú a ďalej analyzované podľa vtedy definovaných archeologických kultúr.

of 'urnfield' as a chronological and cultural concept: tales from Northern and Central Europe. In *Construire le temps. Histoire et méthodes des chronologies et calendriers des derniers millénaires avant notre ère en Europe occidentale. Actes du XXXe colloque international de Halma-Ipel, 7-9 décembre 2006, Lille*. Bibracte: Glux-en-Glenne, 2008, s. 57-67.

- ⁷ FURMÁNEK, Václav. Periodizace střední a mladší doby bronzové severní Karpatské kotliny. In *Archeologické rozhledy*, 1977, roč. 29, č. 5, s. 554-563.
- ⁸ GUMĂ, Marian. Civilizația primei epoci a fierului în sud-vestul României. *Bibliotheca Thracologica IV*. București: Institutul Român de Tracologie, 1993. 311 s. + Planșe.
- ⁹ FURMÁNEK, Václav - VELIAČIK, Ladislav - VLADÁR, Jozef. Slovensko v dobe bronzovej. Bratislava: Veda, 1991, s. 21-28. FURMÁNEK, Václav - VELIAČIK, Ladislav - VLADÁR, Jozef. Die Bronzezeit im slowakischen Raum. *Prähistorische Archäologie in Südosteuropa*, Bd. 15. Rahden/Westf.: Verlag Marie Leidorf GmbH, 1999, s. 12-18.
- ¹⁰ JOCKENHÖVEL, Albrecht. Zur Benennung urnenfelderzeitlichen Stufen in östlichen Mitteleuropa. In *Jahresbericht des Instituts für Vorgeschichte der Universität Frankfurt a. M. 1974*. München, 1974, s. 57-69. MÜLLER-KARPE, Hermann. Zur Definition und Benennung chronologischer Stufen der Kupferzeit, Bronzezeit und älteren Eisenzeit. In: *Jahresbericht des Instituts für Vorgeschichte der Universität Frankfurt a. M. 1974*. München, 1974, 7-18.
- ¹¹ FURMÁNEK - VELIAČIK - VLADÁR, ref. 9, s. 21-28. FURMÁNEK - VELIAČIK - VLADÁR, ref. 9, s. 12-14.
- ¹² JOCKENHÖVEL, Albrecht. Die Rasiermesser in Mitteleuropa. *Prähistorische Bronzefunde VIII*, 1. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1971, Abb. 3.
- ¹³ JOCKENHÖVEL, ref. 10, s. 69.
- ¹⁴ PRZYBYŁA, S. Marcin. Intercultural contacts in the Western Carpathian area at the turn of the 2nd and 1st millennia BC. Warsaw: National Centre for Culture, 2009, s. 51, Fig. 4.
- ¹⁵ BUDINSKÝ-KRIČKA, Vojtech. Slovensko v mladšej dobe kamennej. Slovensko v dobe bronzovej a halštatskej. In VARSÍK, Branislav (zost.). *Slovenské dejiny 1*. Bratislava: SAVU, 1947, s. 55-103. EISNER, Jan. Slovensko v pravěku. Bratislava: Učená spoločnosť Šafaříkova v Bratislave, 1933. 380 s. + tabuľky a plány.

	Čaka-Facies	Velatice-Facies	Knovíz Facies (Bouzek)	Milaveč Facies (Bouzek)	Depotfunde
Jüngere Urnenfelderzeit		Klentnice II	Štítary I	Nynice	
		Velatice-Podolí Übergangs- horizont	VI	VI	Rohod-Szentes Jenišovice
Urnfelderzeit Mittlere		Velatice/Očkov	V	V	
			IV	IV	Přestavlky Suchdol II
Urnfelderzeit Ältere			III	III	
	Čaka	Baierdorf	II	Sváreč II	Drslavice Lažany II
Frühe Urnenfelderzeit	Vor-Čaka	Blučina	Modřany (I)	Vrhaveč (I)	Blučina Plzeň-Jíkkalka
Jüngere Hügelgräberzeit	Salka	Velké Hostěrádky	Prag-Hloubětín	Sedlec 39 Všekary-Hustá Leč I	

Obr. 1. Synchronizácia stupňov doby popolnicových polí na východe strednej Európy.
Zdroj: Jockenhövel 1974

V problematike periodizácie popolnicových polí urobila obrovský kus práce M. Novotná. Stručný náčrt periodizácie a jej synchronizácie s periodizačnými systémami (obr. č. 2), ktoré vytvorili W. A. Brunn, A. Mozsolics, H. Müller-Karpe, M. Petrescu-Dîmbovița a M. Rusu, zverejnila po prvýkrát v monografii venovanej hromadným nálezom bronzových predmetov z doby popolnicových polí na Slovensku.¹⁶ Tento periodizačný a synchronizačný systém ďalej precizovala (obr. č. 3), čo sa názorne prejavovalo v jej ďalších publikáciách, ktoré vyšli v edícii *Prähistorische Bronzefunde*.¹⁷

¹⁶ NOVOTNÁ, Mária. Die Bronzehortfunde in der Slowakei. Spätbronzezeit. *Archaeologica Slovaca-Fontes IX*. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1970, s. 15, Tabelle 1.

¹⁷ NOVOTNÁ, Mária. Die Nadeln in der Slowakei. *Prähistorische Bronzefunde XIII*, 6. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1980, s. 3, Abb. 1. NOVOTNÁ, Mária. Halsringe und Diademe in der Slowakei. *Prähistorische Bronzefunde XI*, 4. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1984, s. 8, Abb. 1. NOVOTNÁ, Mária. Die Fibeln in der Slowakei. *Prähistorische Bronzefunde XIV*, 11. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2001, s. 3, Abb. 1. FURMÁNEK, Václav – NOVOTNÁ, Mária. Die Sichel in der Slowakei. *Prähistorische Bronzefunde XVIII*, 6. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2006, s. 65, Abb. 2. Relatívnej chronológie a synchronizácie kultúr doby popolnicových polí na Slovensku a v jeho okolí sa Mária Novotná dotkla aj tabelou na s. 89 v štúdiu: NOVOTNÁ, Mária – NOVOTNÝ, Bohuslav. Karpaten- und Donauregion in der frühen und mittleren Bronzezeit. In

	Slowakei	Ungarn (A. Mozsolics, W. A. Brunn)	Siebenbürgen (W. A. Brunn, M. Rusu, M. Petrescu— Dimbovita)	H. Müller-Karpe
BB	Koszider-Typus	Koszider-Typus		
BC	Dreveník-Blh	Forró-Veľký Blh		BC—14. Jh.
BD	Ožďany	Ópályi	Uriu-Domanesti	BD—13. Jh.
	Buzica-Rimavská Sobota			
HA1	Martinček-Bodrog	Kisapáti-Lengyeltóti	Cincu-Suseni	HA1—12. Jh.
HA2	Komjátná	Jászkarajenő-Uzsavölgy	Turia-Jupalnic	HA2—11. Jh.
HB1	Somotor-Lúčky	Rohod-Szentes	Moigrad-Tauteu	HB1—10. Jh.
HB2			Fizesul Gherlei-Singeorgiul	HB2—9. Jh.
HB3			Somartin-Vetis	HB3—8. Jh.
HC	Istebné-Krásna Hôrka		Bilvanesti-Vint	HC—7. Jh.
HD	↓			

Obr. 2. Synchronizácia horizontov depotov strednej až neskorej doby bronzovej na východe strednej Európy. Zdroj: Novotná 1970

Europa und Vorderer Orient	Mitteleuropa	Slowakei					Lausitzer Kreis	Depotfunde
		Südwest- (Westteil)	Südwest- (Ostteil)	Südost- und Mittel	Ost			
Ältere E I S E N Z E I T Frühe E I S E N Z E I T Jüngere E I S E N Z E I T Mittlere E I S E N Z E I T Ältere B R O N Z E Frühe B R O N Z E	Ältere Jüngere Frühe Hallstattzeit Späte Hallstattzeit		Thrakische Kultur	Thrakische Kultur		Kušanovice-	Orava-Typ Platénice	Istebné-Krásna Hôrka
		Kalenderberg						
		Brno-Obřany Klentnice II	Chotín			Vojnatina-Somotor		Sitno
		Oblekovic Klentnice I	Velatice II	Kyjatice			Schlesische Lausitzisch- Gruppe	Somotor-Lúčky
		Velatice-Očkov	Karpatenländische Phase Velatice I			Gáva	Diviaky II	Trenčianske- Rohulavice
		Baierdorf-Lednice	Čaka				Diviaky I	Martinček- Bodrog (Kurd)
		Blučina-Kopčany	(Vor-Čaka)			(Vor-Gáva)	Mikušovce	Buzica (Aranyos) Malá Vieska- Ópályi
		Zohor					Ondrašová	Ožďany
		Smolenice	Karpatenländische Hügelgräber	Piliny	Piliny		Martin	Dreveník II-Forró
		Mitteldanubische Hügelgräber	Dolný Peter	Spätotomani	Spätotomani		Liptovský Michal	Dreveník I
		IV Väteřov/Mad'arovec						Koszider
		III Nordpannonische inkrust. Keramik Aunjetitz-Mad'arovec Hurbanovo Hatvan		Otomani	Otomani			
	II Wieselburg Nitra II					Košťany II		
	I Nitra I Chlopice-Veselé					Košťany I		
SPÄTÄNEOLITHIKUM								

Obr. 3. Synchronizácia a periodizácia metalika v strednej Európe a na Slovensku. Zdroj: Novotná 1984

Už od roku 1977 sa periodizácii a synchronizácii historického vývoja v severnej časti Karpatskej kotliny v dobe bronzovej venoval V. Furmánek. Rozsiahly a podrobný výklad k tejto problematike podal nielen na stránkach časopisu Archeologické rozhledy v češtine¹⁸, ale zverejnil ho aj v anglickej mutácii v Anglicku¹⁹ (obr. č. 4). Pri príležitosti monografického spracovania pilinskej kultúry bola jeho periodizačná schéma publikovaná v nemčine²⁰ (obr. č. 5).

Years B.C.	Bronze Age Phases	Reinecke Willvonseder Holste Torbrügge Müller-Karpe	Frankfurt School		Mozsolics	Bóna	Novotná	Hänsel		
			Central Europe	Southern Bavaria						
1200	Final	HB 3	Final	Late	B VI					
		HB 2	Late	Middle					Románd	
		HB 1	Late	Early					Hajdúböszörmény	
	Late	HA 2	Middle	Urnfelder	Langengeisling	Kurd			Komjatná	
		HA 1	Early	Hart		B V			Martincek Bodrog	SD II
		BD	Incipient		Reigsee	Aranyos	Transitional Period		Buzica Rim.Sobota	
1500	Middle	BC (BC2)	Late		Ópályi	SB 2		Ožďany	SD I	
		BB2(BC1)	Middle	Hügelgräber	Asenkofen	Forró	SB 1		Drevenik	MD III
		BB 1	Early		Göggenhofen				Koszider	MD II
	Early	BA 2			Lochham	Kosziderpadlás	MB 3			MD I
		BA 1			Langquaid	Hajdúsámson	MB 2			FD III
				Flachhocker	Straubing		MB 1			FD II
					B II				FD I	

Obr. 4. Synchronizácia hlavných chronologických systémov doby bronzovej v strednej Európe.
Zdroj: Furmánek 1980

JAHRE V. U. Z.	WÖRTLICHE BEZEICHNUNG	REINECKE WILLVONSEDER HOLSTE TORBRÜGGE MÜLLER-KARPE	FRANKFURTER SCHULE		MOZSOLICS	BÓNA	NOVOTNÁ	HÄNSEL		
			MITTELEUROPA	SÜDBAYERN						
1200	SPÄTE JÜNGERE BRONZE	HB ₃	SPÄTE	ISPÄTES	B VI					
		HB ₂	JÜNGERE	MITTLERES					ROMÁND	
		HB ₁	JÜNGERE	ÄLTERES					HAJDÚBÖSZÖRMÉNY	
	JÜNGERE BRONZE	HA ₂	MITTLERE	URNENFELDER	LANGENGEISLING	Kurd			KOMJATNÁ	
		HA ₁	ÄLTERE	HART		B V			MARTINČEK BODROG	SD II
		BD	FRÜHE SPÄTE		RIEGSEE	ARANYOS ÓPÁLYI	ÜBERGANGS- PERIODE		BUZICA RIM.SOBOTA	
1500	MITTLERE BRONZE	BC(BC ₂)	JÜNGERE	ASENKOFEN	Forró	SB 2		OŽĎANY	SD I	
		BB ₂ (BC ₁)	MITTLERE	HÜGELGRÄBER	GÖGGENHOFEN		SB 1		DREVENIK ^{BLH}	MD III
		BB ₁	ÄLTERE		LOCHHAM	KOSZIDERPADLÁS	MB 3		KOSZIDER	MD II
	ÄLTERE BRONZE	BA ₂			LANGQUAID	Hajdúsámson	MB 2			MD I
		BA ₁		FLACHHOCKER	STRAUBING		MB 1			FD III
										FD II
					B II				FD I	

Obr. 5. Synchronizácia základných chronologických systémov doby bronzovej v strednej Európe.
Zdroj: Furmánek 1977b

¹⁸ FURMÁNEK, Václav. Periodizace střední a mladší doby bronzové severní Karpatské kotliny. In Archeologické rozhledy, 1977, roč. 29, č. 5, s. 557, obr. 1.

¹⁹ FURMÁNEK, Václav. Periodisation in the Central European Bronze Age. In Bulletin of the Institute of Archaeology. Number seventeen: 1980. London, 1980, s. 124.

²⁰ FURMÁNEK, Václav. Pilinyer Kultur. In Slovenská archeológia, 1977, roč. 25, č. 2, s. 255, Abb. 1.

Z týchto chronologických a synchronizačných tabiel sa napokon vytvárali ich modifikované verzie (obr. č. 6-8), v ktorých boli doplnené a s celkovým systémom synchronizované jednotlivé archeologické kultúry doby bronzovej na Slovensku.²¹ Archeologické kultúry celej doby bronzovej boli tiež synchronizované pri príležitosti zverejnenia *Návrhu chronológie* na stránkach časopisu *Slovenská archeológia*²², v tzv. *Mexickom zborníku*²³ (obr. č. 9) a iba kultúry popolnicových polí v materiáloch XIII. svetového archeologického kongresu vo Forlí²⁴ (obr. č. 10).

Europa und Vorderer Orient	Mitteleuropa	Mozsolics	Novotná	Bronzezeitliche Kulturen in der Slowakei und den Nachbargebieten			
Frühe Eisenzeit Späte Eisenzeit Jüngere Bronzezeit Mittlere Bronzezeit Ältere Bronzezeit Frühe Bronzezeit	Späte Urnenfelderzeit	Románd					
	Jüngere Urnenfelderzeit	Hajdúböszörmény	Somotor – Lúčky	18		19	20
	Mittlere Urnenfelderzeit	Kurd	Komjatná				
	Ältere Urnenfelderzeit	B V	Martinček – Bodrog			17	
	Späte Hügelgräberzeit	Frühe Urnenfelderzeit	Aranyos	15	16		
	Jüngere Hügelgräberzeit	B IV	Ópályi				
	Mittlere Hügelgräberzeit	Forró	Ožd'any			13	14
	Mittlere Hügelgräberzeit		Dreveník – Blh	11	12		
	Ältere Hügelgräberzeit	B III	Kosziderpadlás			7	
	Jüngere Flachhockerzeit	Hajdúsámson			6		10
Frühe Flachhockerzeit	B II			3	4	5	8
				2			9
				1			

Abb. 1. Synchronistische Übersicht
Die Zahlen der rechten Spalte bezeichnen folgende Kulturen:^{150a}

1 = Veselý-Typ	8 = Hatvan-Kultur	15 = Velaticer Kultur
2 = Nitra-Kultur	9 = Košťany-Kultur	16 = Čaka-Kultur
3 = Wieselburger Kultur	10 = Otomani-Kultur	17 = Lausitzer Kultur
4 = Aunjetitzer Kultur	11 = Mitteldanubische Hügelgräberkultur	18 = Podoler Kultur
5 = Hurbanovo-Typ	12 = Karpatenländische Hügelgräberkultur	19 = Kyjaticer Kultur
6 = Mad'arovce-Kultur	13 = Pilinyer Kultur	20 = Gáva-Kultur
7 = Nordpannonische Kultur	14 = Kultur Suciú de Sus	

Obr. 6. Synchronizácia hlavných chronologických systémov doby bronzovej v strednej Európe s archeologickými kultúrami na Slovensku. Zdroj: FURMÁNEK 1980

- ²¹ FURMÁNEK, Václav. Die Anhänger in der Slowakei. Prähistorische Bronzefunde XI, 3. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1980, s. 5, Abb. 1. FURMÁNEK – VELIAČIK – VLADÁR, ref. 9, s. 20. FURMÁNEK – VELIAČIK – VLADÁR, ref. 9, s. 13, Tabelle 1. FURMÁNEK – NOVOTNÁ, ref. 17, s. 6, Abb. 1.
- ²² FURMÁNEK, Václav – VELIAČIK, Ladislav. Doba bronzová. In *Slovenská archeológia*, 1980, roč. 28, č. 1, s. 161.
- ²³ FURMÁNEK, Václav. The Bronze Age. In *Archaeological Research in Slovakia. Xth international congress of prehistoric and protohistoric sciences Mexico 19-24 October 1981*. Nitra: AÚ SAV, 1981, s. 63, Fig. 1.
- ²⁴ FURMÁNEK, Václav. Urnfield Age in Danube Basin. In *The Bronze Age in Europa and the Mediterranean. Colloquium XXI. Forlì, 1996*, s. 136, Fig. 1.

TRAD. ABS. DÁTA	¹⁴ C NE-KALIBR.	¹⁴ C KALIBR.	MYKÉNY A GRÉCKO	REINECKE a pokračovatelia	SLOVNÉ OZNAČ. V ČSSR	FRANKFURTSKÁ ŠKOLA	MONTELIUS	HÄNSEL	MOZSOLICS	NOVOTNÁ	FURMÁNEK - VELIAČIK
-700	?	?		HB 3	NESKORÁ DOBA BRONZOVÁ	MAUERN KELHEIM III KELHEIM II	V		B VI c BÜKKSZENT-LÁSZLÓ	SITNO	23
			GEOMETR.	HB 2					B VI b ROMÁND		
			PROTOGEOMETR.	HB 1					B VI a HAJDÚBŐ-SZÖRMÉNY		
-1000	?	?		HA 2	MLADÁ DOBA BRONZOVÁ	LANGENG. HART	IV		B V c GYERMELY	TRENČ BOHUSLAVICE	22
			SUBMYK / SUBHEL.	HA 1					B V b KURD		
-1200	-950	-1200		BD	STREDNÁ DOBA BRONZOVÁ	RIEGSEE ASENKOFEN GÖGGENH. LOCHHAM BÜHL	III		B V a ARANYOS	BUZICA	19
			LM III C / LH III C	B C (BC2) BB2 (BC1)					B IV b ÓPÁLYI		
			LM III A2 / LH III A2 LM III A1 / LH III A1	BB 1					B IV a FORRÓ		
-1500	-1500	-1800		BA 3	STARÁ DOBA BRONZOVÁ	LANGQUAD STRAUBING	I		B III b KOSZIDER	KOSZIDER	14 15
			LM II / LH II B	BA 1					B III a HAJDÚSÁMSON		
			LM I / LH I	BA 2					B II KÖMLŐD-ERCSI		
-1800	-1900	-2300		MM III					B I		8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23

1 Kultúra zvoncovitých pohárov	13 Severopanónska kultúra
2 Nagyrévská kultúra	14 Stredodunajská mohylová kultúra
3 Kultúra východoslovenských mohýl	15 Karpatská mohylová kultúra
4 Kultúra Nyírség-Zatín	16 Pilinská kultúra
5 Kultúra Chlopice-Veselé	17 Kultúra Suci de Sus
6 Koštianska kultúra	18 Lužická kultúra
7 Nitrianska kultúra	19 Velatická kultúra
8 Wieselburská kultúra	20 Čakanská kultúra
9 Únětická kultúra a hurbanovský typ	21 Gávská kultúra
10 Hatvanská kultúra	22 Kyjatická kultúra
11 Otomanská kultúra	23 Podolská kultúra
12 Maďarovská kultúra	

Obr. 7. Synchronizácia hlavných chronologických systémov doby bronzovej v strednej Európe s archeologickými kultúrami na Slovensku. Zdroj: Furmánek – Veliačik – Vladár 1991

Špecifický charakter majú chronologické a synchronizačné tabule, ktoré porovnávajú historický vývoj starovekých civilizácií od 24. po 8. storočie pred n. l. s kultúrno-historickým vývojom doby bronzovej na Slovensku. Tak pre staroveké civilizácie, ako aj pre Slovensko sú v nich totožné roky pred n. l. V časti starovek sú chronologicky zoradené významné absolútne datovateľné historické udalosti. V časti Slovensko sú tomu pendantom jednotlivé archeologické kultúry, slovné rozdelenie kultúrno-historického vývoja na staršiu, strednú, mladšiu a neskorú dobu bronzovú, respektíve dôležité archeologické lokality s ich datovaním.

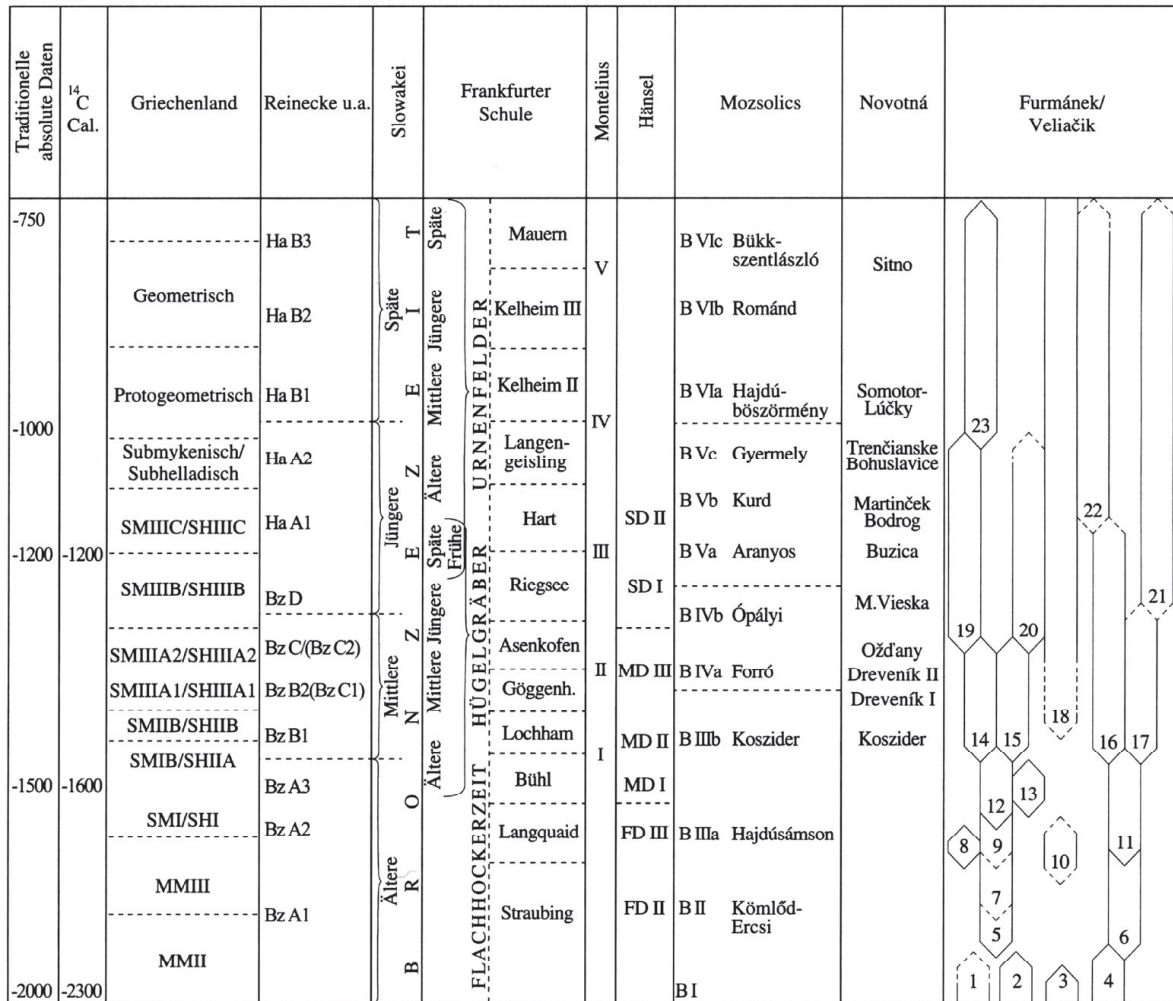

Abbildung 1. Relative Chronologiesysteme der Bronzezeit (nach Furmánek / Veliačik / Vladár, Bronzezeit 13).

1 = Glockenbecher-Kultur; 2 = Nagyrév-Kultur; 3 = Ostslowakische Hügelgräberkultur; 4 = Nyírség-Zatín-Kultur; 5 = Chłopice-Veselé-Kultur; 6 = Košťany-Kultur; 7 = Nitra-Kultur; 8 = Wieselburger Kultur; 9 = Aunjetitzer Kultur u. Hurbanovo-Typ; 10 = Hatvan-Kultur; 11 = Otomani-Kultur; 12 = Madarovec-Kultur; 13 = Nordpannonische Kultur; 14 = Mitteldanubische Hügelgräberkultur; 15 = Karpatische Hügelgräberkultur; 16 = Pilinyer Kultur; 17 = Suci de Sus-Kultur; 18 = Lausitzer Kultur; 19 = Velatice-Kultur; 20 = Čaka- Kultur; 21 = Gáva-Kultur; 22 = Kyjatice-Kultur; 23 = Podoler Kultur

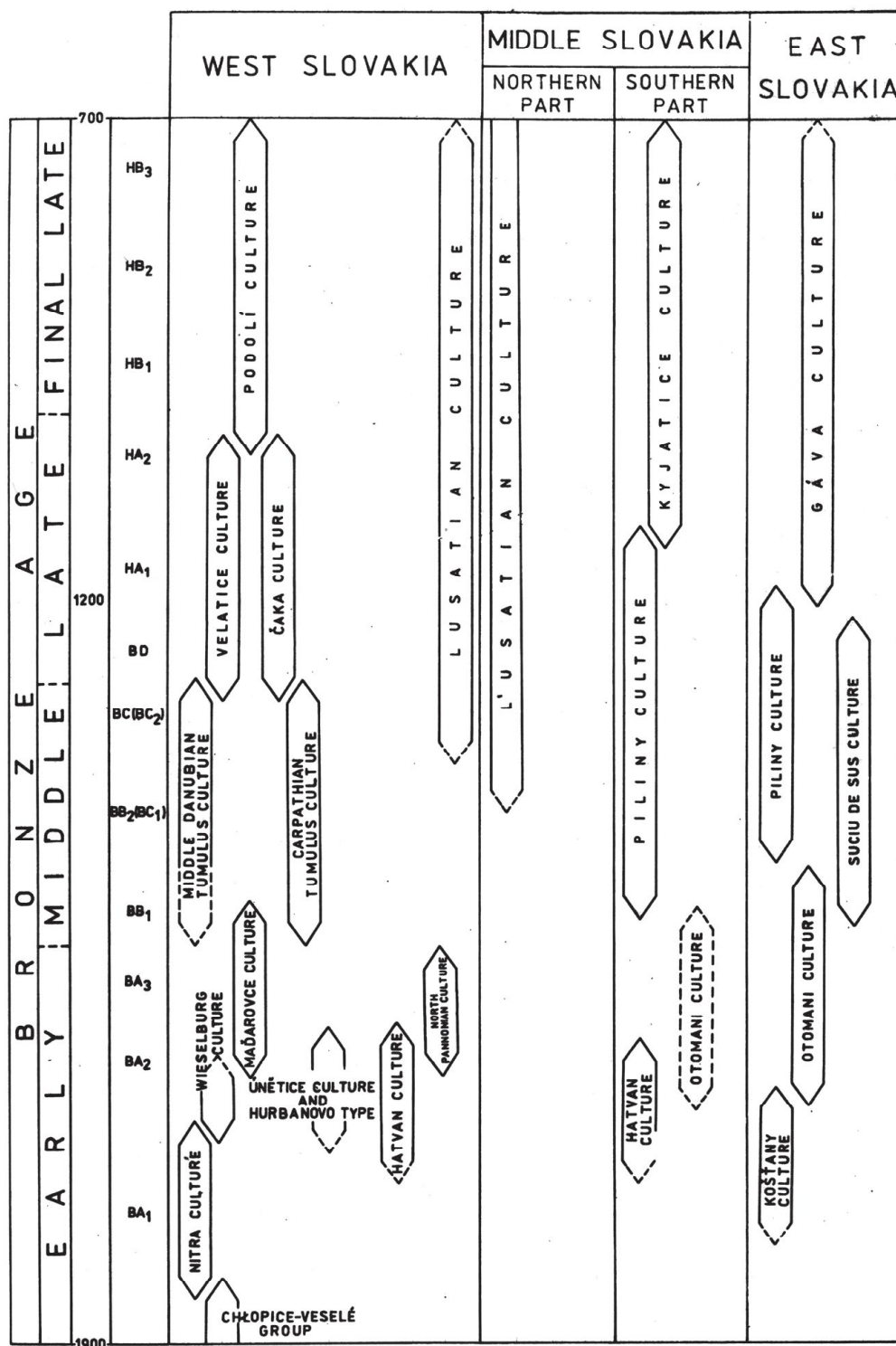
Obr. 8. Zosúladenie systémov relatívnej chronológie európskej doby bronzovej so 14C dátami. Zdroj: Furmánek – Novotná 2006

Takáto synchronizačná tabeľa bola prvý raz použitá v monografii *L'età d'oro dei Carpazi*²⁵, v ktorej boli slovenské archeologické kultúry absolútne datované a porovnané so starovekými udalosťami a s kultúrnohistorickou situáciou na severe Talianska (obr. č. 11). Podobnú koncepciu mala aj chronologická a synchronizačná tabeľa zverejnená v monografii *Zlatý vek v Karpatoch* (obr. č. 12). V nej však namiesto archeologických kultúr boli uvedené významné archeologické náleziská (v prílohe) s predpokladanou dobou ich existencie.²⁶ Podľa nej bola tiež vytvorená synchronizácia osídlenia s udalosťami starovekých civilizácií z najlepšie na

²⁵ FURMÁNEK, Václav – KRUTA, Venceslas. *L'età d'oro dei Carpazi. Ceramiche e metalli dell'età del Bronzo della Slovacchia 2300 - 800 a.C.* Fiorano Modenese: Comune di Fiorano Modenese (Modena), 2002, s. 25.

²⁶ FURMÁNEK, Václav. *Zlatý vek v Karpatoch. Keramika a kov doby bronzovej na Slovensku (2300-800 pred n. l.).* Nitra: AÚ SAV, 2004, s. 19, obr. 3.

Slovensku preskúmanej lokality z obdobia popolňových polí v obci Radzovce²⁷ (obr. č. 13). V ostatnom čase bol tento princíp aplikovaný v ďalšej monografii o dobe bronzovej na Slovensku.²⁸

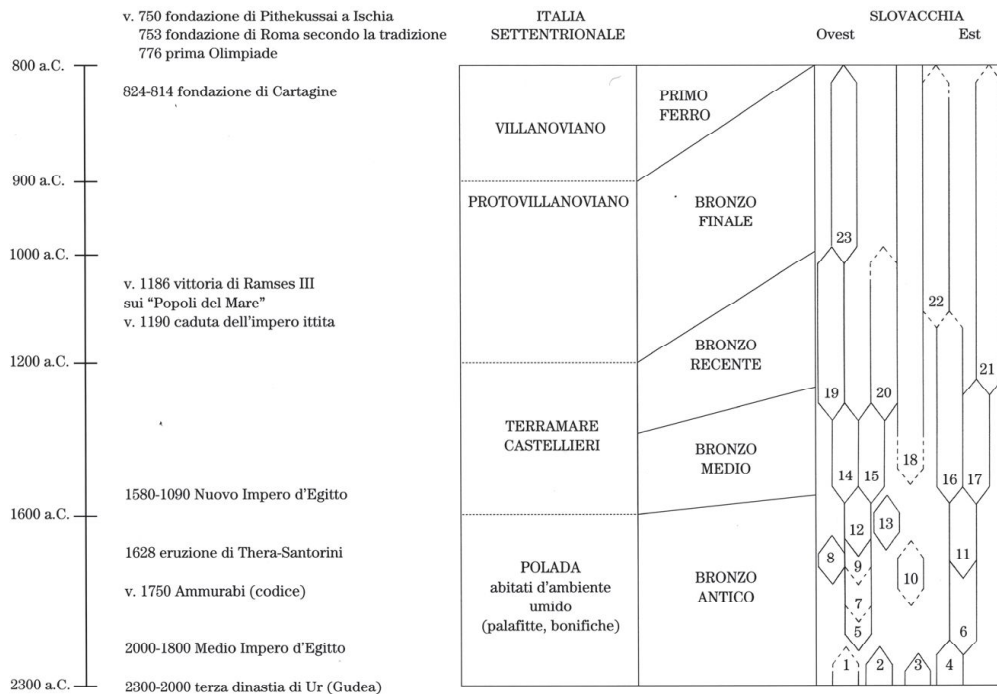
Obr. 9. Chronológia kultúr doby bronzovej na Slovensku. Zdroj: Furmánek 1981

²⁷ FURMÁNEK, Václav. Radzovce. Osada ľudu popolnicových polí. Archeologické pamätníky Slovenska 1. Bratislava: Veda, 1990, s. 17, tab. 1.

²⁸ FURMÁNEK, Václav (zost.). Doba bronzová. Staré Slovensko 4. Archaeologica Slovaca Monographiae-STASLO 4. Nitra: AÚ SAV, 2015, s. 15, obr. 1.

		SW SLOVAKIA	S MORAVIA	E AUSTRIA	W HUNGARY	N CROATIA	BANAT	S HUNGARY, VOJVODINA	NW RUMANIA	N RUMANIA	E HUNGARY	S of MID. & E SLOVAKIA & S of MID. HUNGARY	N SLOVAKIA	
B R O N Z E A G E	P R I N C I P A L E L A T E M I D D L E	HB ₁	 P O D O L I	 F O D O L	 S T I L P R I E D	 V Á L L	 V E L I K A G O R I C A	 D A L J	 V Á L P	 G Á V A	 G Á V A	 K Y J A T C E B	 L U S A T I A N	
		HB ₂												
		HB ₃												
		1000 B.C.												
		HA ₁	 V E L A T I C E	 V E L A T I C E	 R A J E R D O R F	 V Á L L	 Z I N. A G I R E B I L X V I R O V I T I C A	 B O B D A	 S U S A N I C S O R K A	 G Á V A	 G Á V A	 G Á V A	 X B D E E R M K E C S Z E I R X S J U C I U S	 G Á V A
		HA ₂												
		BD												
		BC												
		BB ₂												
		BB ₁												

Obr. 10. Pokus o schematickú synchronizáciu kultúr popolnicových polí v Podunajsku. Zdroj: Furmánek 1996

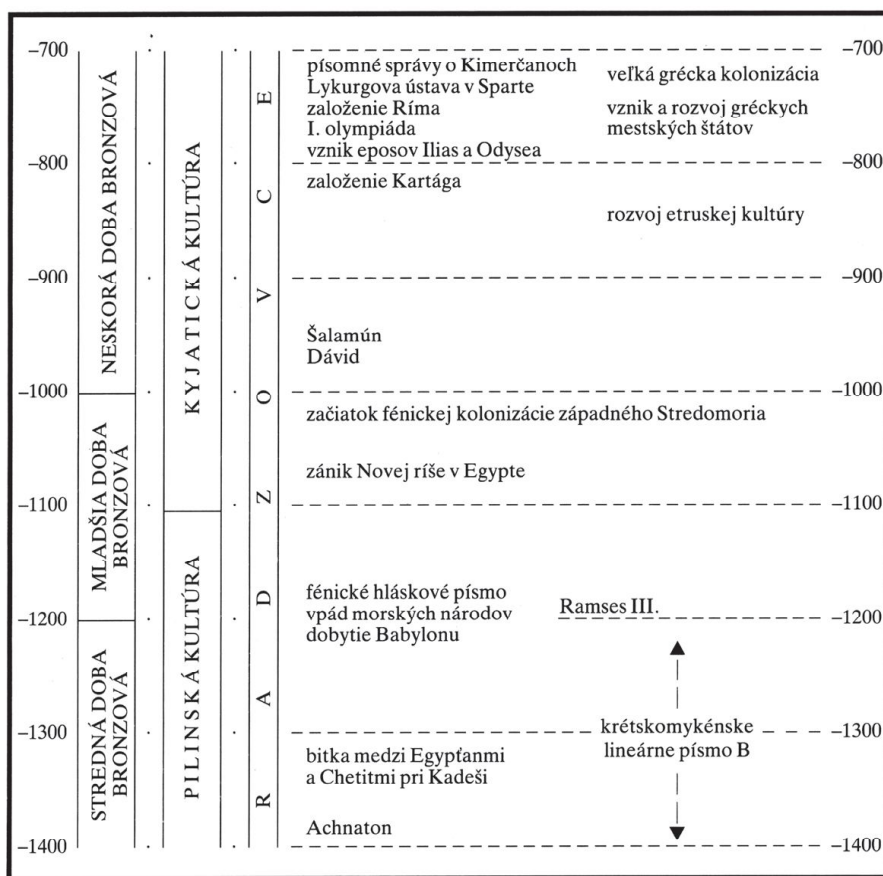

1. Complesso a vaso campaniforme, 2. Cultura di Nagyrev, 3. Tumuli della Slovacchia orientale, 4. Cultura di Nyírség-Zatán, 5. Cultura di Chłopice-Veselé, 6. Gruppo di Košťany, 7. Cultura di Nitra, 8. Cultura di Wieselburg, 9. Cultura di Únětice, 10. Cultura di Hatvan, 11. Cultura di Otomani, 12. Cultura di Madarovec, 13. Cultura nord-pannonica, 14. Cultura medio-danubiana dei tumuli, 15. Cultura carpatica dei tumuli, 16. Cultura di Piliny, 17. Cultura Suciú de Sus, 18. Cultura lusaziana, 19. Cultura di Velatice, 20. Cultura di Čaka, 21. Cultura di Gáva, 22. Cultura di Podolí (da Furmánek-Veljačik-Vladár 1999).

Obr. 11. Chronologická a synchronizačná tabela vybraných medzníkov staroveku s kultúrami doby bronzovej na severe Talianska a na Slovensku. Zdroj: Furmánek – Kruta 2002

STAROVEKÉ CIVILIZÁCIE		SLOVENSKO	
Roky pred n.l.			Roky pred n.l.
700	Okolo 750 - počiatky gréckych mestských štátov 753 - založenie Ríma	D O B A B R O N Z O V Á STARSIA - STREDNÁ - MLADŠIA - NESKORÁ VÝZNAMNÉ ARCHEOLOGICKÉ LOKALITY A ICH TRVANIE V ROKOCH	700
800	776 - I. Olympiáda 824-814 - Založenie Kartága		Liptovský Mikuláš - Ondrašová, depot (okolo 800)
900			Nitra-Zobor (900-700) Vojnatina (900-750)
1000	Okolo 1000 - Etruskovia v Taliansku		Chotín, Ilija-Sitno (1000-800) Zemianske Podhradie (1050-800)
1100	Okolo 1100 - začiatok fénickej kolonizácie Stredomoria 1186 - Víťazstvo Ramsesa III. nad "Morskými náč." 1190 - Pád Chetitskej ríše		Ilava (1190-800)
1200	Okolo 1200 - zánik mykénskej kultúry v Grécku		Ivanovce, depot (okolo 1200); Ducové (1200-1050) Čaka, Dedinka, Čekov (1200-1100) Krášna Ves (1250-1000); Kyjatice (1250-750) Výstný Kubín, komplex lokalít (1250-700)
1300	Okolo 1370 - Achnaton zavádza monotheistické náboženstvo		Zvolen, komplex lokalít (1300-700) Liptovský Mikuláš - Ondrašová, pohrebisko (1300-1100)
1400	Okolo 1450 - zánik minojskej kultúry na Kréte		Radzovce (1400-800); Salka (1400-1150) Malá nad Hronom, pohrebisko (1400-1200); Buková (1400-1300) Tornala (1450-1200); Veľké Raškovce (1450-1300) Liptovská Teplá (1450-1350)
1500	1580-1090 - Egyptská Nová ríša		Spišský Štvrtok, Streda nad Bodrogom (1600-1450) Čánovce (1600-1465)
1600	Okolo 1600 - začiatok mykénskej kultúry v Grécku 1628 - Erupcia Thera - Santorini		Ivanovce, osada (1700-1450)
1700	1750 - Chamurappiho zákoník		Včelince (1800-1200)
1800	2000-1650 - Rozkvet Chetitskej ríše		Nižná Myša (1900-1400) Košice-Barca (1900-1500)
1900	2000-1800 - Egyptská stredná Ríša		
2000	Okolo 2000 - Začiatok minojskej kultúry na Kréte Okolo 2000 - Indoeurópania osídľujú Grécko		
2100	Okolo 2000 - Chetiti osídľujú Anatóliu		
2200	2300-2000 - Tretia dynastia v Uru (Gudea)		Malé Kosihy (2200-1500) Jeľšovce (2200-1600)
2300	2371-2230 - Sargon I. z Akkadu		Nitriansky Hradok (2300-1490) Veľká Lomnica (2300-1500)

Obr. 12. Chronologická a synchronizačná tabela dôležitých udalostí staroveku s významnými náleziskami doby bronzovej na Slovensku. Zdroj: Furmánek 2004

Obr. 13. Chronológia a synchronizácia významných momentov staroveku s osídlením v dobe bronzovej v Radzovciach. Zdroj: Furmánek 1990

Podnetné a dôležité sú periodizácie niektorých archeologických kultúr z obdobia popolnicových polí. Boli prezentované buď formou prehľadných tabiel, alebo slovne.²⁹ Ladislav Veličik³⁰ vychádzajúc z vtedajšej periodizácie a synchronizácie doby bronzovej na Slovensku³¹ podal excelentnú periodizáciu a synchronizáciu slovenskej vetvy lužickej kultúry (obr. č. 14). Jej trvanie porovnal nielen s periodizačným systémom tzv. Frankfurtskej školy, ale aj so severoeurópskym synchronizačným systémom, ktorý vytvoril O. A. Montelius na začiatku 20. stor., a s periodizáciou lužickej kultúry v Čechách, na Morave a v Sliezsku.³² Podobný charakter majú synchronizačné tabele, ktoré pre kultúry Suciú de Sus (obr. č. 15) a Gáva (obr. č. 16) publikovala S. Demeterová.³³

Absol. Datery v. u. Z	Wörtliche Bezeichnung	REINECKE WILLVON SÉDER HOLSTÉ TORBRÜGGÉ MÜLLER-KARPE	MITTELEUROPA	LAUSITZER KULTUR					MONTELIUS	
				BÖHMEN	NORD-UND MITTEL-MÄHREN	NORD- UND MITTEL-SLOWAKEI	SLOWAKEI (Depots)	SCHLESISIEN		
800	späte	HB ₃	späte	Schlesische Kultur II	Čelechovice	Schlesische Stufe		IV	V	
		HB ₂	jüngere	Schlesische Kultur I	Ptení					Domamyslice II
1000	jüngere	HB ₁	mittlere	III b	Domamyslice I	Übergangshorizont	Somotor-Lúčky	III	IV	
		HA ₂		III a	Kostelec	V	Diviaky n.N. II			Komjatná
1200	frühe späte	HA ₁	ältere	II b	Hrubčice	IV	Diviaky n.N.	Martinček-Bodrog	II	III
		BD	frühe späte	II a	Mostkovice	III	Mikušovice	Buzica-Rim.Sobotá		
1400	mittlere	BC (BC ₂)	jüngere	I	Záhoří	II	Lipt.Mikuláš Ondrašová	Ožďany	III	II
		BB ₂ (BC ₁)	mittlere	Vorlausitzer Kultur	Hradisko C	I	Martin	Dreveník-Blh		
		BB ₁	ältere		Hradisko B Bezměrov		Liptovský Michal	Koszider-Horizont		

Obr. 14. Synchronizácia hlavných chronologických systémov doby bronzovej v strednej Európe s periodizáciou lužickej kultúry. Zdroj: Veličik 1983

²⁹ Pozri napr. KOTOROVÁ-JENČOVÁ, Mária. Slovenské horné Potisie v mladšej a neskorej dobe bronzovej. Súčasný stav výskumu a perspektívy. In FURMÁNEK, Václav - MIROŠŠAYOVÁ, Elena (eds.). Popolnicové polia a doba halštatská. Zborník referátov z X. medzinárodnej konferencie „Popolnicové polia a doba halštatská“, Košice, 16.-19. september 2008. Archaeologica Slovaca Monographiae-Communicationes XI. Nitra: AÚ SAV, 2010, s. 173-191.

³⁰ VELIČIK, Ladislav. Die Lausitzer Kultur in der Slowakei. Studia Archaeologica Slovaca II. Nitra: AÚ SAV, 1983, 260 s.

³¹ FURMÁNEK, ref. 7, s. 557.

³² VELIČIK, ref. 30, s. 172, Abb. 8.

³³ DEMETEROVÁ, Soňa. Influence de la culture Suciú de Sus dans la plaine de la Slovaquie orientale. In Slovenská archeológia, 1984, roč. 32, č. 1, s. 17, Fig. 3. DEMETEROVÁ, Soňa. Počiatky gávskej kultúry na východnom Slovensku. In Slovenská archeológia, 1986, roč. 34, č. 1, s. 109, obr. 2.

LES ANNÉES AV. N. È.	ÉPOQUE	REINECKE WILVONSEDER HOLSTE TORBRÜGGE MÜLLER-KARPE	T. BADER (1972, 1978)	N. CHIDIOŞAN (1970)	A. VULPE (1971, 1975)	C. KACSÓ (1975)	H. G. HÜTTEL (1979)
1200	RÉCENT BRONZE	HA ₂	G ÁVA OTOMANI IV - SUCIU DE SUS III - LĂPUŞ I (L'HORIZON URIU) (CULCIU MARE)	↑	LĂPUŞ II LĂPUŞ I (III)	↑ LĂPUŞ II	LĂPUŞ II (SD II)
		BD					
1500	MOYEN BRONZE	BC (BC ₂)	OTOMANI III B - SUCIU DE SUS II	↑	(I) SUCIU DE SUS	SUCIU DE SUS (I)	LĂPUŞ I (SD I)
		BB (BC ₁)	OTOMANI III A (CULCIU MIC)				SUCIU DE SUS - OTOMANI III - WIETENBERG III
		BB ₁	OTOMANI II - WIETENBERG II - SUCIU DE SUS (L'HORIZON APA)	↑			MEDIÈŞU-AURIT. CULCIU MARE (MD II) SUCIU DE SUS
		BA ₂	(MEDIÈŞU-AURIT)				?↓ CULCIU MIC (MD I)
BA ₁	OTOMANI I				TUMULUS DE MEDIÈŞU-AURIT		

Obr. 15. Periodizácia a vývojové fázy kultúry Suciú de Sus. Zdroj: Demeterová 1984

Reinecke Willwonseder Holste Torbrügge	VÝCH. SLOVENSKO	RUMUNSKO	MAĎARSKO	UKRAJINA
MLADŠIA DOBA BRONZOVÁ	↑ Somotor-Lúčky / Rohod (depoty) SOMOTORSKÁ HORA II Zemplínske Kopčany (depot)	↑ MEDIÀŞ LECHINŢA DE MUREŞ	↑ G ÁVA (Taktabaj)	↑ MAGALA IV
	HA ₂ SOMOTORSKÁ HORA I Depoty: Bodrog, Blatná Polianka, Čičarovce, Zemplín, Žbince, Viničky I	RECA G ÁVA	↑ POROSZLÓ- APONYHÁT G ÁVA	↑ MAGALA III G ÁVA - HOLIHRADY
	HA ₁ BARCA, VŠECHSVÁTÝCH VALALÍKY ŠEBASTOVCE BORŠA	Depoty: Peciva Valea lui Mihai Cornuţel	Depoty: Tállya Nagykálló - Telekoldal, Gegény	↑ (Gorodnicy, Fedorovka)
	BD ZEMPLÍNSKE KOPČANY, BRACOVCE	LĂPUŞ II (Gáva) LĂPUŞ I (Suciú de Sus II)	BERKESZ ALSÓBERECKI	

Obr. 16. Periodizácia a vývojové fázy kultúry kultúry Gáva. Zdroj: Demeterová 1986

ABS. DÁTA	REINECKE a pokračovatelia	SLOVNÉ OZNAČ.	HÄNSEL	FRANKFURTSKÁ ŠKOLA
-750/800	HB 3	NESKORÁ		MAUERN
	HB 2			KELHEIM III
	HB 1			KELHEIM II
-1000	HA 2	MLADÁ BRONZOVÁ	SD II	LANGENG.
	HA 1			HART
-1200	BD			SD I
	BC(BC2) BB2(BC1)	STREDNÁ DOBA	MD III	ASENKOFEN
	BB 1			GÖGGENH.
-1800	BA 3			MD I
	BA 2	STARÁ	FD III	BÜHL
	BA 1			FD II
-2300				STRABING

Obr. 17. Chronologická a synchronizačná tabela doby bronzovej na Slovensku.
Zdroj: Furmánek (zost.) 2015

Treba však poukázať aj na skutočnosť, že občas sa objavovali snahy tieto bežne aplikované synchronizačné systémy nahradiť systémom iným, ktorý by azda lepšie postihol históriu doby bronzovej v karpatskej oblasti a v širšom euroázjskom priestore.³⁴ Bol to napríklad pokus o jej novú relatívnu chronológiu, síce nie

³⁴ LICHARDUS, Jan - VLADÁR, Jozef. Karpatenbecken - Sintašta - Mykene. Ein Beitrag zur Definition der Bronzezeit als historischer Epoche. In Slovenská archeológia, 1996, roč. 44, č. 1, s. 29-33.

na celom území Slovenska, ale iba v jeho juhozápadnej časti.³⁵ Tento nepochybne zaujímavý a archeologickým materiálom dobre podložený návrh sa však doteraz v praxi výraznejšie neakceptoval.

Prezentovaná štúdia sumarizuje periodizačné systémy vytvorené a používané pre štúdium popolnicových polí na Slovensku. Jej zámerom je komplexne informovať tak domácich a zahraničných kolegov, ako aj študentov archeológie, ktorí sa zapodievať otázkami stredoeurópskych popolnicových polí, aké periodizácie a synchronizácie popolnicových polí sa na Slovensku používali v minulosti a aké sa používajú v súčasnosti. Aktuálny stav tejto problematiky³⁶ verne reflektuje chronologická a synchronizačná tabeľa histórie doby bronzovej na Slovensku (obr. č. 17).

Príloha

Abecedný zoznam lokalít uvádzaných na tabele č. 12

Buková³⁷

Čaka³⁸

Dedinka³⁹

Ducové, hradisko (v súčasnosti Moravany nad Váhom-Ducové)⁴⁰

Ducové, pohrebisko (v súčasnosti Moravany nad Váhom-Ducové)⁴¹

Ducové, depot (v súčasnosti Moravany nad Váhom-Ducové)⁴²

Gánovce⁴³

³⁵ LICHARDUS, Jan – VLADÁR, Jozef. Frühe und mittlere Bronzezeit in der Südwestslowakei. Forschungsbeitrag von Anton Točík (Rückblick und Ausblick). In *Slovenská archeológia*, 1997, roč. 45, č. 2, s. 289, Abb. 11.

³⁶ FURMÁNEK (zost.), ref. 28, s. 16, obr. 2.

³⁷ TOČÍK, Anton. Staršia a stredná doba bronzová. In TIBENSKÝ, Ján a kol. (zost.). *Slovensko I. Dejiny*. Bratislava: Obzor, 1971, s. 51-77.

³⁸ PAULÍK, Jozef. Postavenie eponymnej mohyly v Čake vo svetle nových poznatkov vo výskume čačianskych mohýl. In *Študijné zvesti AÚ SAV*, 1983, roč. 20, s. 79-85. TOČÍK, Anton – PAULÍK, Jozef. Výskum mohyly v Čake v rokoch 1950-51. In *Slovenská archeológia*, 1960, roč. 8, č. 1, s. 59-124.

³⁹ PAULÍK, Jozef. Ein Grabhügel der Čaka-Kultur von Dedinka. In *Jahresbericht des Instituts für Vorgeschichte der Universität Frankfurt a. M.* 1975. München: Verlag C. H. Beck München, 1976, s. 57-60. PAULÍK, Jozef. Mohyla čačianskej kultúry v Dedinke, okres Nové Zámky. In *Zborník SNM-História*, 1983, roč. 77, č. 23, s. 31-61. PAULÍK, Jozef. Čačianska mohyla v Dedinke, okres Nové Zámky (II). In *Zborník SNM-História*, 1984, roč. 78, č. 24, s. 27-48. PAULÍK, Jozef. Čačianska mohyla v Dedinke, okres Nové Zámky (IV). In *Zborník SNM-História*, 1986, roč. 80, č. 26, s. 69-112.

⁴⁰ VELIAČIK, Ladislav – ROMSAUER, Peter. Vývoj a vzťah osídlenia lužických a stredodunajských popolnicových polí na západnom Slovensku I - Katalóg. *Archaeologica Slovaca-Catalogi VI*. Nitra: AÚ SAV, 1994, s. 109.

⁴¹ VELIAČIK – ROMSAUER, ref. 40, s. 109.

⁴² VELIAČIK – ROMSAUER, ref. 40, s. 109.

⁴³ BENKOVSKY-PIVOVAROVÁ, Zoja. Zur Datierung des Bronzezeitlichen Brunnens von Gánovce. In *Slovenská archeológia*, 2002, roč. 50, č. 2, s. 229-243. FURMÁNEK, Václav. Eine Eisensichel

Chotín⁴⁴Ilava⁴⁵Ilija-Sitno⁴⁶Ivanovce, opevnené sídlisko⁴⁷Ivanovce, depot⁴⁸Jelšovce⁴⁹Košice-Barca⁵⁰Krásna Ves⁵¹Kyjatice⁵²Liptovská Teplá⁵³Liptovský Mikuláš-Ondrašová, pohrebisko⁵⁴Liptovský Mikuláš-Ondrašová, depot⁵⁵Malá nad Hronom⁵⁶

aus Gánovce. Zur Interpretation des ältesten Eisengegenstandes in Mitteleuropa. *Præhistorische Zeitschrift*, 2000, roč. 75, č. 2, s. 153-160. VLČEK, Emanuel – HÁJEK, Ladislav. A ritual well and the find of an Early Bronze Age iron dagger at Gánovce near Poprad (Czechoslovakia). In *A Pedro Bosch-Gimpera en el septuagésimo aniversario de su nacimiento*. México, 1963, s. 427-441.

⁴⁴ DUŠEK, Mikuláš. Halštatská kultúra chotínskej skupiny na Slovensku. In *Slovenská archeológia*, 1957, roč. 5, č. 1, s. 73-173.

⁴⁵ BENEDIKOVÁ, Lucia – KATKINOVÁ, Jana – BUDINSKÝ-KRIČKA, Vojtech. Ilava „Porubská dolina“. Pohrebisko lužickej kultúry na strednom Považí. Nitra: AÚ SAV, v tlači.

⁴⁶ LABUDA, Jozef. Výsledky doterajšieho archeologického výskumu na Sitne. In *Študijné zvesti AÚ SAV*, 1981, roč. 19, s. 113-123. ŽEBRÁK, Pavel. Die urzeitliche Burganlage von Sitno. In *Die Urnenfelderulturen Mitteleuropas. Symposium Liblice 21.-25. 10. 1985*. Praha, 1987, s. 331-333.

⁴⁷ VELIAČIK, Ladislav – NĚMEJCOVÁ-PAVÚKOVÁ, Viera. Zwei Bronzehorte aus Ivanovce. In *Slovenská archeológia*, 1987, roč. 35, č. 1, s. 47-48.

⁴⁸ VELIAČIK – NĚMEJCOVÁ-PAVÚKOVÁ, ref. 47, s. 47-64.

⁴⁹ BÁTORA, Jozef. Das Gräberfeld von Jelšovce/Slowakei. Ein Beitrag zur Frühbronzezeit im nordwestlichen Karpatenbecken. Teil 1 und Teil 2. *Prähistorische Archäologie in Südosteuropa*, Bd. 16. Kiel: Oetker/Voges, 2000, 617 s.

⁵⁰ HÁJEK, Ladislav. Hliněné lidské plastiky z doby bronzové v Barci u Košic. In *Slovenská archeológia*, 1957, roč. 5, č. 2, s. 323. ŠTEINER, Pavol. Keramický inventár otomansko-füzesabonyského kultúrneho komplexu vo svetle nálezov z Barce I. Nitra: UKF Nitra, 2009, 174 s.

⁵¹ BUDINSKÝ-KRIČKA, Vojtech – VELIAČIK, Ladislav. Krásna Ves. Gräberfeld der Lausitzer Kultur. *Materialia Archaeologica Slovaca VIII*. Nitra: AÚ SAV, 1986, 154 s.

⁵² FURMÁNEK, Václav. Kyjatice – eponymní lokalita archeologické kultury. In *Slovenská archeológia*, 1986, roč. 34, č. 2, s. 319-330. PAVELKOVÁ, Jaroslava. Antropologicko-demografická analýza žárových hrobů kyjatické kultury z Kyjatic, okres Rimavská Sobota. In *KUJOVSKÝ, Rudolf – MITÁŠ, Vladimír (eds.). Václav Furmánek a doba bronzová. Zborník k sedemdesiatym narodeninám*. *Archaeologica Slovaca Monographiae-Communicationes XIII*. Nitra: AÚ SAV, 2012, s. 293-296.

⁵³ VELIAČIK, Ladislav. Gegenwärtiger Forschungsstand der Lausitzer Kultur in der Slowakei. In *BUKOWSKI, Zbigniew (Hrsg.). Forschungen zur Problematik der Lausitzer Kultur*. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź: Polska Akademia Nauk, 1988, s. 225-246.

⁵⁴ VELIAČIK, Ladislav. Pohrebisko lužickej kultúry v Liptovskom Mikuláši-Ondrašovej. In *Slovenská archeológia*, 1975, roč. 23, č. 1, 11-34.

⁵⁵ FURMÁNEK, Václav. Hromadný nález bronzových předmětů v Liptovské Ondrašové. In *Slovenská archeológia*, 1970, roč. 18, č. 2, s. 451-468.

⁵⁶ TOČÍK, Anton. Die Gräberfelder der karpatenländischen Hügelgräberkultur. *Fontes Archaeologici Pragenses 7*. Pragae: Museum Nationale Pragae, 1964, s. 39-41, 43-55 + tabuľky.

Malé Kosihy⁵⁷

Nitra-Zobor⁵⁸

Nitriansky Hrádok (v súčasnosti Šurany-Nitriansky Hrádok)⁵⁹

Nižná Myšľa, opevnené sídlisko⁶⁰

Nižná Myšľa, pohrebisko⁶¹

Očkov⁶²

Radzovce⁶³

Salka⁶⁴

Spišský Štvrtok⁶⁵

Streda nad Bodrogom, opevnené sídlisko⁶⁶

Streda nad Bodrogom, pohrebisko⁶⁷

Tornaľa⁶⁸

Včelince, sídlisko tellového typu⁶⁹

Včelince, depot⁷⁰

⁵⁷ TOČÍK, Anton. Malé Kosihy. Osada zo staršej doby bronzovej. *Materialia Archaeologica Slovaca* IV. Nitra: AÚ SAV, 1981, 283 s. + prílohy.

⁵⁸ ROMSAUER, Peter. K osídleniu Nitry v období popolnicových polí a v dobe halštatskej. In PI-ETA, Karol (red.). Nitra. Príspevky k najstarším dejinám mesta. Nitra: AÚ SAV, 1993, s. 43-63. VELIAČIK – ROMSAUER, ref. 40, s. 119-122.

⁵⁹ TOČÍK, Anton. Nitriansky Hrádok-Zámeček, Bez. Nové Zámky. Bronzezeitliche befestigte Ansiedlung der Maďarovce Kultur. Band II. Nitra: AÚ SAV, 1978, 187 s. + Pläne 1-76. TOČÍK, Anton. Nitriansky Hrádok-Zámeček. Bronzezeitliche befestigte Ansiedlung der Maďarovce Kultur. Band I - Text. Heft 1, 2. *Materialia Archaeologica Slovaca* III. Nitra: AÚ SAV, 1981. 487 s. + obrázky.

⁶⁰ OLEXA, Ladislav. Nižná Myšľa. Osada a pohrebisko z doby bronzovej. *Archeologické pamätníky Slovenska* 7. Košice: AÚ SAV, 2003, 136 s.

⁶¹ OLEXA, ref. 60, 136 s.

⁶² PAULÍK, Jozef. Das Velatice-Baierdorfer Hügelgrab in Očkov. In *Slovenská archeológia*, 1962, roč. 10, č. 1, s. 5-96.

⁶³ FURMÁNEK, ref. 27. FURMÁNEK, Václav. Radzovce. Osada ľudu popolnicových polí. *Ragyolc. Az urnamezős kultúra népének települése. Archeologické pamätníky Slovenska* 1, druhé vydanie. Nitra: AÚ SAV, 2010, 121 s. + príloha. FURMÁNEK, Václav – MITÁŠ, Vladimír. Pohřební ritus západní enklávy jihovýchodních popelnicových polí. *Analýza pohřebiště v Radzovcích (Slovensko)*. In *Pamätky archeologické*, 2010, roč. 101, s. 39-110 + príloha.

⁶⁴ TOČÍK, ref. 56, s. 3-39, 43-57 + tabuľky.

⁶⁵ VLADÁR, Jozef. Spišský Štvrtok. Befestigte Siedlung der Otomani-Kultur. In III. internationaler Kongress für slawische Archäologie, 7.-14. September 1975. Bratislava 1975. Nitra: AÚ SAV 1975. 24 s. VLADÁR, Jozef – ORAVKINOVÁ, Dominika. Tezaurácia bronzových a zlatých predmetov na opevnenom sídlisku v Spišskom Štvrtku. In BÁTORA, Jozef – TÓTH, Peter (eds.). *Keď bronz vystriedal meč*. *Archaeologica Slovaca Monographiae-Communicationes* XVIII. Nitra – Bratislava: AÚ SAV – Katedra archeológie FiF UK, 2015, obr. 1-3.

⁶⁶ ŠTEINER, ref. 50, s. 172, tab. XXXIV.

⁶⁷ POLLA, Belo. Birituálne fúzesabonyské pohrebisko v Stredě nad Bodrogom. In CHROPOVSKÝ, Bohuslav – DUŠEK, Mikuláš – POLLA, Belo. *Pohrebiská zo staršej doby bronzovej na Slovensku* I. *Archaeologica Slovaca-Fontes* III. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1960, s. 299-386.

⁶⁸ FURMÁNEK, ref. 20, s. 251-370. STLOUKAL, Milan – FURMÁNEK, Václav. Antropologický rozbor žarových hrobů piliňské a kyjatické kultury. Radzovce a Šafárikovo. *Acta Interdisciplinaria Archaeologica* II. Nitra: AÚ SAV, 1982, s. 3-8, 79-95.

⁶⁹ FURMÁNEK, Václav – MARKOVÁ, Klára. Včelince. *Archív dávnej minulosti. Archeologické pamätníky Slovenska* 9. Nitra: AÚ SAV, 2008. 140 s. + príloha.

⁷⁰ FURMÁNEK – MARKOVÁ, ref. 69, s. 56-61.

Veľká Lomnica⁷¹
Veľké Raškovce⁷²
Vojnatina⁷³
Vyšný Kubín, sídlisko⁷⁴
Vyšný Kubín, pohrebisko⁷⁵
Zemianske Podhradie⁷⁶
Zvolen-Balkán, pohrebisko⁷⁷
Zvolen, depoty⁷⁸

Počet slov: 6992

Počet znakov vrátane medzier: 50816

-
- ⁷¹ NOVOTNÝ, Bohuslav - NOVOTNÁ, Mária - KOVALČÍK, M. Richard. Praveká dedina pod Vysokými Tatrami. Poprad: Podtatranské múzeum 1985. 42 s. NOVOTNÁ, Mária - SOJÁK, Marián. Veľká Lomnica - Burchbrich. Urzeitliches Dorf unter den Hohen Tatra. *Archaeologica Slovaca Monographiae-Studia XVI*. Nitra: AÚ SAV, 2013, 260 s.
- ⁷² FURMÁNEK, Václav. K problémům kultury Suci de Sus na Slovensku. In *Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské university, Řada Arch. M2*, 1997, s. 157-159. VIZDAL, Jaroslav. Erste bildliche Darstellung eines zweirädigen Wagens vom Ende der mittleren Bronzezeit in der Slowakei. In *Slovenská archeológia*, 1972, roč. 20, č. 1, s. 223-231.
- ⁷³ BUDINSKÝ-KRIČKA, Vojtech. Predkuštanovické žiarové pohrebisko vo Vojnatine. In *Slovenská archeológia*, 1976, roč. 24, č. 1, s. 119-149.
- ⁷⁴ ČAPLOVIČ, Pavol. Orava v praveku, vo včasnej dobe dejinnej a na začiatku stredoveku. Martin: Osveta, 1987, s. 106-108.
- ⁷⁵ ČAPLOVIČ, ref. 74, s. 61-71.
- ⁷⁶ VELIAČIK, Ladislav - ROMSAUER, Peter. Výsledky výskumu hradiska lužickej kultúry v Zemianskom Podhradí (Predbežná správa). In *Slovenská archeológia*, 1998, roč. 46, č. 2, s. 225-251.
- ⁷⁷ BALAŠA, Gejza. Zvolen v období lužickej kultúry. *Náš kraj*. Banská Bystrica: Stredoslovenské vydavateľstvo, 1964. 81 s. + obrazová časť. BÁTORA, Jozef. Žiarové pohrebiská lužickej kultúry v oblasti Zvolena. In *Slovenská archeológia*, 1979, roč. 27, č. 1, s. 57-86.
- ⁷⁸ ZACHAR, Tomáš - MITÁŠ, Vladimír. Bronzegegenstände der Pilinyer und Lausitzer Kultur aus Zvolen-Borová hora. Beitrag zur Bedeutung des Travertinhafen Zvolen-Borová hora in der Urnenfelderzeit. In KUJOVSKÝ, Rudolf - MITÁŠ, Vladimír (eds.). Václav Furmánek a doba bronzová. Zborník k sedemdesiatym narodeninám. *Archaeologica Slovaca Monographiae-Communicationes XIII*. Nitra: AÚ SAV, 2012, s. 415-425.